

УДК 159.92

DOI: 10.31732/2663-2209-2022-71-184-192

НАУКОВІ ПІДХОДИ ВИВЧЕННЯ ПСИХІЧНИХ СТАНІВ У ФАХОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Наталія Науменко¹

¹Аспірантка кафедри психології, Державний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна, e-mail: nnp5780356@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-3574-2659>

SCIENTIFIC APPROACHES TO THE STUDY OF MENTAL STATES IN PROFESSIONAL LITERATURE

Natalia Naumenko¹

¹Ph.D. student, Department of Psychology, State University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine, e-mail: nnp5780356@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-3574-2659>

Анотація. Підвищений інтерес до вивчення індивідуальних психічних властивостей і перебігу діяльності психічних процесів пов'язаний із зростанням частоти негативних психічних станів і навіть межових нервово-психічних розладів. За даними багатьох фахівців, розповсюдженість таких станів у світі становить від 20 до 40 відсотків населення. Негативні психічні стани суттєво впливають на міжособистісні стосунки, підвищують конфліктність, виявляються у небажаних змінах в поведінці включно до асоціальних вчинків, а також спричиняють погіршення або втрату працездатності. Отримані наукові результати свідчать, що спільним у наукових поглядах різних вчених щодо проблеми визначення психічних станів полягає у тому, що їх вивчення та механізми розглядаються, як цілісне явище психічної діяльності особистості. Психічна діяльність здійснюється у взаємозв'язку із внутрішніми і зовнішніми чинниками, які її зумовлюють. З одного боку - це індивідуальні психологічні особливості людини, а з іншого – це результат своєрідного відображення та особливостей умов професійної діяльності. Саме суб'єктивне ставлення до об'єктивної дійсності зумовлює специфіку перебігу психічних процесів і зумовлює психічні стани фахівця у відповідності до психічних пізнавальних процесів, властивостей і утворень особистості. Мета статті: розкрити наукові підходи щодо вивчення, інтерпретації негативних психічних станів, особливостей його психологічних характеристик та детермінант у фаховій літературі. Аналіз наукових джерел свідчить, що психічні стани залежать від певної єдності і водночас протилежності. З одного боку суттєвий вплив зовнішнього середовища (діяльність в умовах війни, пандемії, соціального оточення), а з іншого – суб'єктивне ставлення до об'єктивної реальності у залежності від індивідуально-психологічних властивостей, психічних пізнавальних процесів, мотивації, темпераменту, емоційно-вольової сфери, досвіду. Стосовно нинішніх особливих соціально-психологічних умов і умов життєдіяльності підприємців, то більшість з них за даними опитувань, переживають негативні психічні стани (страх втрати бізнесу, тривога за рідних, депресивні стани і переживання за долю країни). Водночас, біля 30 відсотків в цих жорстких умовах, не втратили оптимізму, знаходять шляхи для ефективної підприємницької діяльності, поринають у роботу і мають від цього задоволення. Перспективи подальших досліджень полягають у тому, що на підставі наукових підходів вивчення психічних станів у науковій літературі буде обґрунтовано психодіагностичний інструментарій їх негативних проявів та розроблено психологічну програму профілактики і подолання негативних психічних станів у підприємців.

Ключові слова: психічні стани, наукові підходи, психодіагностичний інструментарій.

Формули: 0; рис.: 0; табл.: 0; бібл.: 25

Abstract. Increased interest in the study of individual mental properties and the course of mental processes is associated with an increase in the frequency of negative mental states and even borderline neuropsychiatric disorders. According to many experts, the prevalence of such conditions in the world is from 20 to 40 percent of the population. Negative mental states significantly affect interpersonal relationships, increase conflict, are manifested in undesirable changes in behavior, including antisocial acts, and also cause deterioration or loss of work capacity. The obtained scientific results indicate that the common scientific views of various scientists regarding the problem of determining mental states is that their study and mechanisms are considered as a holistic phenomenon of the mental activity of an individual. Mental activity is carried out in connection with internal and external factors that determine it. On the one hand, these are individual psychological features of a person, and on the other hand, they are the result of a peculiar reflection and peculiarities of the conditions of professional activity. It is the subjective attitude to objective reality that determines the specificity of the course of mental processes and determines the mental states of a specialist in accordance with mental cognitive processes, properties and personality formations. The purpose of the article: to reveal scientific approaches to the study and interpretation of negative mental states, the peculiarities of its psychological characteristics and determinants in professional literature. Analysis of scientific sources shows that mental states depend on a certain unity and at the same time opposites. On the one hand, there is a significant influence of the external environment (activity in conditions of war, pandemic, social environment), and on the other, a subjective attitude to objective reality depending on individual psychological properties, mental cognitive processes, motivation, temperament, emotional volitional

sphere, experience. Regarding the current special socio-psychological conditions and living conditions of entrepreneurs, most of them, according to surveys, experience negative mental states (fear of losing business, anxiety for relatives, depressive states and worries about the fate of the country). At the same time, about 30 percent in these harsh conditions have not lost their optimism, find ways for effective entrepreneurial activity, immerse themselves in work and enjoy it. The prospects of further research are that based on scientific approaches to the study of mental states in the scientific literature, the psychodiagnostic toolkit of their negative manifestations will be substantiated and a psychological program for the prevention and overcoming of negative mental states in entrepreneurs will be developed.

Keywords: mental states, scientific approaches, psychodiagnostic toolkit.

Formulas: 0; **fig.:** 0, **tabl.:** 0, **bibl.:** 25

Постановка проблеми. Психічні стани, як психологічна категорія привертають увагу вчених різних країн світу у зв'язку із кризами економіки, соціально-психологічними змінами, глобалізацією, підвищенням світової конкуренції, а останнім часом у зв'язку із пандемією і загарбницькою війною рф.

Різноманітна тривала й інтенсивна дія несприятливих чинників – військово-політичних, соціальних, психологічних, економічних, медико-біологічних та інших, зумовлює високу нервово-психічну напругу і суттєво впливає на психічні стани особистості. Рівень впливу зовнішніх чинників залежить від індивідуально-психологічних особливостей людини, рівня її особистісної і професійної сформованості та досвіду. Водночас, це може викликати різноманітні негативні розлади діяльності психіки, які виявляються у поведінці, професійній сфері, зокрема, у вигляді негативних психічних станів, дезадаптивних та межових нервово-психічних розладів [2; 3, 5, 8, 10; 12; 14; 13].

Підвищений інтерес до вивчення індивідуальних психічних властивостей і перебігу діяльності психічних процесів пов'язаний із зростанням частоти негативних психічних станів (НПС) і навіть межових нервово-психічних розладів (МНПР). За даними багатьох фахівців, розповсюдженість таких станів у світі становить від 20 до 40 відсотків населення [2; 4; 10; 14; 17].

Негативні психічні стани суттєво впливають на міжособистісні стосунки, підвищують конфліктність, виявляються у небажаних змінах в поведінці включно до асоціальних вчинків, а також спричиняють погіршення або втрату працездатності.

Отже, негативні психічні стани впливають на рівень психічного, фізичного здоров'я, психосоціальний комфорт, і це знижує ефективність підприємницької діяльності, що має суттєве соціально-економічне значення і належить до найважливіших проблем сучасності [2; 4; 3; 10].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення різноманітних психічних розладів у контексті проявів негативних психічних станів перебувають у центрі уваги практичної психології і медицини вже не одне десятиріччя. Нинішній етап вивчення психологічних аспектів негативних психічних станів характеризуються комплексним, поліфакторним вивченням причин, патогенезу, перебігу та психологічної і медико-психологічної допомоги, необхідністю визначення соціально-економічних, воєнно-політичних, психологічних, соціальних та медико-біологічних чинників у їх формуванні.

Проблема вивчення НПС актуальна у зв'язку з тим, що специфічна взаємодія комплексу зовнішніх і внутрішніх чинників спричиняє розвиток негативних психічних станів та відповідних форм невротичних і психічних реакцій, які супроводжуються дезорганізацією поведінки, стосунків, зниженням професійного здоров'я і професійної діяльності, що зумовлюють негативні соціально-економічні і психологічні наслідки на особистість (С. Болтівець [1]; І. Галецька [3], М. Корольчук і Н. Науменко [8]; М. Крайнюк [10]).

Формулювання мети статті. Мета статті полягає у розкритті наукових підходів щодо вивчення, інтерпретації негативних психічних станів, особливостей його

психологічних характеристик та детермінант у фаховій літературі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття – психічні стани, зокрема, негативні психічні стани в широкому сенсі, включають певні особливості чи аномалії розвитку різноманітних психологічних характеристик особистості, які як симптоми включаються до різноманітних захворювань, у відповідності до міжнародної класифікації хвороб (МКХ-10).

Підґрунтям для вивчення негативних психічних станів і їх характеристик є доволі певна стабільність і стійкість психічного складу особистості та психодіагностичні можливості сучасної діагностики.

У психічно здорових осіб ми аналізуємо характеристики тих тимчасових станів порушення психологічної, соціально-психологічної, психофізіологічної адаптації, котрі розвиваються на фоні нормально сформованих механізмів психічної діяльності.

Причиною негативних психічних станів, нервово-психічних розладів з одного боку є певною мірою вплив на людину факторів зовнішнього середовища, які послабляють механізми соціально-психологічної адаптації особистості. З іншого боку – рівень проявів негативних психічних станів залежить від індивідуальних психологічних характеристик особистості і зокрема стійкості до впливу стресогенних факторів [2; 4; 10].

Поняття негативних психічних станів на рівні функціонування психіки певною мірою треба узагальнити, інтерпретувати не тільки в діагностичному, але перед усім в прогностичному, а й у практичному плані. Тобто, нас цікавить сутність тих станів, які описуються під різними назвами, негативні емоційні стани, негативні психічні стани, функціональні стани, дезадаптація, психічна напруга, дістрес, депресія, стан підвищеного ризику, кризисні стани і так далі.

Необхідність виокремлення і систематизація цих станів стало очевидним у зв'язку з цілим рядом обставин. Одною з таких обставин є все більш широка взаємодія психологів, психіатрів, психопатологів, спеціалістів, які вивчають негативні психічні стани, що є симптомами межових нервово-психічних розладів і спонукає до розв'язання багатьох практичних питань. Вони стосуються атестації і професійного відбору персоналу, психологічної допомоги, контролю за психічним здоров'ям різних груп населення, психологічної реабілітації, свідоцтва абітурієнтів освітніх закладів, різних психологічних експертиз. У багатьох подібних випадках у використанні термінів спостерігається різноманітність щодо чіткого визначення стану психічного здоров'я, професійного здоров'я, визначення нервово-психічних розладів з психосимптоматикою негативних психічних станів, що не задовольняє вимогам практиків.

Нерідко виникає потреба виокремити ті чи інші групи обстежуваних, котрі потребують або певного зниження професійного навантаження або застосування певних психопрофілактичних чи реабілітаційних засобів. У той же час психодіагностичні критерії психічних станів у цих обстежуваних не завжди дають підстави визначити, і окреслити чи це тимчасові негативні психічні стани, чи сформована певна нозологічна форма хвороби чи межові психічні розлади, чи реактивний стан, чи дезадаптація, чи хронічна втома і так далі.

З метою узагальнення і диференціації критеріїв та проявів негативних психічних станів розглянемо їх класифікацію.

Аналіз наукових джерел свідчить, що в основу класифікації негативних психічних станів автори вкладають різні показники, одним з таких може бути – вираженість певних симптомів (легкі і мало виражені симптоми). В інших випадках - оцінюється ступінь адаптації (“задовільна адаптація”, “напруження механізмів адаптації”, “недостатня або незадовільна адаптація”, “дезадаптація”). При

обстеженні з метою психопрофілактики і діагностики та реабілітації, і для визначення прогнозу є певна градація оцінок негативних психічних станів і їх класифікації.

Щодо інтерпретації психічних станів, зокрема негативних психічних станів, то на ці поняття вчені мають надзвичайно різноманітні погляди, в залежності від наукового інтересу, теоретичних уподобань, специфіки дослідницьких баз та особливостей професійної діяльності обстежуваних.

Провідні вчені Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України розглядають психічний стан, як специфічну психологічну характеристику особистості, що супроводжується, відповідно, певними тривалими душевними переживаннями (Л. Карамушка [5]; О. Крединцер [5]; О. Кокун [6]; С. Максименко [11]).

Інші вчені, психічні стани визначають у відповідності до впливу особливостей і умов професійної діяльності на психіку особистості, індивідуального перебігу психічних процесів обстежуваних.

Наприклад психічні стани рятувальників МНС досліджували В. Крайнюк, С. Миронець, В. Тімченко; психічні стани у військових операторів визначали В. Осьодло, М. Дорошенко.

У освітній сфері - Л. Карамушка, О. Крединцер, С. Максименко та інші; студентської молоді - І. Галецька, М. Вовканич; у спортивній галузі - Т. Кириленко, Г. Ложкін та інші.

Щодо визначення психічних станів, то вони відрізняються різноманітним тлумаченням і водночас доповнюють за змістом одне одного. Так, один із корифеїв психологічної науки, який започаткував психологію в Одеському університеті – С. Рубінштейн зазначав, що головним способом існування психічних станів є функціонування психіки в якості безперервного і формуючого процесу [12].

Підхід щодо розуміння психічних станів Є. Ільїним полягав у тому, що вчений цю психологічну категорію розглядав як таку, що інтегрує велику групу життєвих явищ, зовнішніх і внутрішніх стимулів, які

спрямовано на досягнення позитивного результату [12].

Суттєвий внесок щодо розуміння категорії психічних станів представив у своїх роботах М. Левітов. Вчений стверджував, що психічний стан – це цілісна характеристика психічної діяльності за певний період часу, що вказує на перебіг психічних процесів у залежності від відображення об'єктів і явищ дійсності та від психічних властивостей особистості [12; 13; 14].

Своє авторське бачення психічних станів, функціональних, емоційних було представлено в останні три десятиріччя такими вченими як І. Сапов та О. Солодков (1986), В. Загрядський і З. Сулимо-Самуйло (1991), В. Крайнюк (1999), М. Корольчук (1991, 2006), Т. Кириленко (2002), Г. Ложкін 2019, І. Галецька (2022) [7; 10; 13; 9; 3].

Аналіз наукових джерел свідчить, що спільним у наукових поглядах різних вчених щодо проблеми визначення психічних станів полягає у тому, що їх вивчення та механізми розглядаються, як цілісне явище психічної діяльності особистості. Психічна діяльність здійснюється у взаємозв'язку із внутрішніми і зовнішніми чинниками, які її зумовлюють. З одного боку - це індивідуальні психологічні особливості людини, а з іншого – це результат своєрідного відображення та особливостей умов професійної діяльності. Саме суб'єктивне ставлення до об'єктивної дійсності зумовлює специфіку перебігу психічних процесів і зумовлює психічні стани фахівця у відповідності до психічних пізнавальних процесів, властивостей і утворень особистості.

Стосовно класифікації психічних станів, то вона досить повно представлена у роботах С. Миронця, О. Тімченка (кандидатська і монографія). Так, автори на підставі аналізу наукових джерел зазначають, що психічні стани доцільно виокремлювати за такими критеріями: за тривалістю, за ступенем реагування, за перевагою реагування окремих структурних компонентів особистості –

психологічного, соціального, темпераментального, мотиваційного, характерологічного, емоційно-вольового, інтелектуального [12; 13].

На нашу думку, найбільш вдалим визначенням психічних станів, яке охоплює погляди багатьох вчених є класифікація В. Семиченко, Авторка, для диференціації психічних станів, запропонувала такі критерії: тривалість стану (короткий чи подовжений); інтенсивність (сильно чи слабо виражена); модальність (стенічна чи астенічна); суб'єктивна значущість (приємні чи неприємні почуття); усвідомленість і можливість регуляції (самоконтроль і саморегуляція); причинність (зовнішні чи внутрішні чинники) [12; 13].

Аналіз наукових джерел свідчить, що психічні стани за глибиною переживання розрізняють як глибокі і поверхневі, а за характером впливу на особистість, колектив чи групу стани розподіляють на негативні і позитивні. Негативні стани впливають на людину і оточення відповідно негативно, нерідко вони є причиною виникнення конфліктів у взаємодії і навіть виникнення психологічних бар'єрів, що негативно впливає на результати підприємницької діяльності. У той же час, психічні стани, що позитивно впливають на психіку, підвищують взаєморозуміння і ефективність професійної діяльності [4; 9; 10; 7; 15].

У нинішній ситуації підприємці працюють в особливих умовах – пандемії і війни. За результатами нашого опитування понад 60% підприємців відповіли, що їхня діяльність у нинішніх умовах супроводжується виникненням різноманітних страхів [8].

Науковцями з'ясовано, що за ступенем інтенсивності та глибини переживань страх проявляється у вигляді занепокоєння, хвилювання, тривоги, переляку, остраху жаху або афекту. Такі стани проявляються в стенічних або астенічних формах. Астенічний стан виявляється тим, що під впливом небезпеки людина ціпеніє і виявляється нездатною до

руху і дій. Стенічна ж реакція характеризується навпаки метушливістю, різкою руховою активністю, прагненням втекти від загрози життю, але на жаль без здатності врахувати особливості ситуації. Цей стан дезорієнтує особистість, викликає у неї глибоке потрясіння. Надзвичайно важливо для практичної діяльності, що страх може набувати крайніх патологічних форм його проявів і людина впадає в психологічний шок. Психологічний шок – це такий негативний психічний стан, який супроводжується тимчасовою втратою орієнтації і об'єктивної оцінки ситуації [4; 12; 13; 7; 15].

Водночас, нас цікавить класифікація, яка розкриває певні групи негативних і позитивних психічних станів, які розрізняються за інтенсивністю проявів і спрямованістю [13]. Так, автори виокремлюють чотири групи психічних станів: дві групи активних психічних станів (позитивних і негативних) і 2 групи пасивних психічних станів (позитивних і негативних). Щодо негативних психічних станів активної форми, то їм притаманно: передробоча (передстартова, передбойова) “лихоманка”, паніка, страх, стрес; а для негативних психічних станів пасивної форми - депресія, ригідність, фрустрація, синдром нав'язливості, нанесення шкоди здоров'ю, смерті, неминучості поранення, отримання травм від обстрілів. При цьому негативні психічні стани пасивної форми характеризуються як стани заспокоєності, стани передробочої, післяробочої апатії, неухважності, незібраності, зайвої стриманості аж до певної загальмованості. Стосовно позитивних психічних станів активної форми, то їм притаманно: передстартова готовність, активність, психологічна стійкість, спрямованість. В осіб із психічними станами пасивної форми спостерігається занепокоєння, передстартова апатія, незібраність, неухважність [13].

Відомо, що вплив комплексу зовнішніх факторів на психіку фахівців – соціально-психологічних, умов придатності до життєдіяльності, природних, медико-біологічних навіть у

звичайних умовах суттєво впливають на психіку особистості, зумовлюють високий рівень нервово-психічної напруги, що негативно впливає на функціонування цілісного організму і супроводжується проявами різних негативних психічних станів [7].

Водночас, у нинішніх особливих умовах життєдіяльності людини проблеми дослідження її детермінант, впливу на психіку особистості і проявів потребує наукового обґрунтування, практичної реалізації з високими сучасними психологічними технологіями стосовно діагностики і попередження негативних психічних і функціональних станів.

У науковій літературі тісно взаємопов'язані поняття, щодо умов розвитку функціонування психічних і емоційних станів особистості в процесі професійної діяльності. Інтереси вчених, які вивчають працездатність, професійне здоров'я в особливих умовах спрямовані на дослідження більш широкого поняття такого, як функціональний стан. [4; 7; 10; 9; 13; 19; 23].

Функціональні стани особистості формуються в процесі професійної діяльності фахівців, для яких характерні висока нервово-психічна напруга та вплив на організм комплексу несприятливих факторів (соціально-економічних, військово-політичних, природніх, технічних, соціально-психологічних, медико-біологічних), що передбачає високі вимоги до психологічних та психофізичних функцій організму, його якостей, властивостей та можливостей [7].

Особливого значення в цих умовах мають дослідження негативних психічних та функціональних станів особистості та психологічне забезпечення, їх попередження, подолання та оптимізація працездатності.

Щодо нервової психічної напруги, то вона розглядається, як психічний стан загальної реакції організму при зміні стереотипу діяльності і найбільш різко проявляється при уявній або реальній загрози життю або здоров'ю [7; 20; 21].

Небезпека нервово-психічної напруги для особистості та оточуючих, криється в тому, що вона проявляється в дезорганізації поведінки, гальмуванні раніше напрацьованих навичок, неадекватних реакціях на зовнішні подразники, труднощі в розподілу уваги, звуженню об'єму уваги та пам'яті, імпульсивних діях. Такі зміни в психічній сфері, безумовно негативні і позначають на рівні професійного здоров'я, працездатності особистості.

У зв'язку з тим, що цілий ряд факторів може бути причиною виникнення нервово-психічної напруги, суттєвою зміною психічних процесів і професійної діяльності, для безпеки і ефективності їх діяльності необхідно оцінювати ступінь нервово-психічної стійкості у фахівців.

Отже, синдром психоемоційної напруженості – межовий функціональний стан, який може призвести до розвитку психічної та психосоматичної патології, у тому числі і депресії [7; 22; 23].

Прояви депресії як негативний психічний стан – це проблема суспільства двадцять першого століття. Депресивні стани, як визначають вчені, передбачають складну комбінацію емоцій, уявлень, спогадів і думок. Окрім того, депресія включає в себе різноманітні і соматичні симптоми. Водночас, депресія найчастіше пов'язана з втратами, коли людина відчуває, що не здатна справитися з втратою і досить часто вона дійсно не здатна подолати це. При цьому, такий стан може виникнути не лише у зв'язку з фізичною втратою (смертю близької людини чи її пораненням), а її причиною може стати втрата самоповаги, втрата роботи, втрата дружніх чи близьких стосунків з оточуючими. Причиною депресивних психічних станів може бути соціальна ізоляція, самотність, переживання, почуття провини і так далі. Як вказують Г. Ложкін, О. Носкова, І. Толконов, для людей в стані депресії характерний негативізм, їхній погляд на життя можна окреслити, як такий, що забарвлений в темні кольори, таким людям притаманні байдужість до своєї професійної діяльності, до друзів і родини,

вони не можуть нормально взаємодіяти, відпочивати, спостерігаються порушення сну. Надмірно песимістичний погляд на світ змушує їх перебільшено переживати погане і все зводити до мінімуму все позитивне і гарне [9; 20; 24].

Вчені стверджують, що стан депресії має когнітивний і поведінковий ефекти. Негативне мислення теж є причиною негативного настрою, багато хто почуває депресію коли переживає важкі стреси: втрата роботи, розлучення, розрив з близькою людиною, страждання під час фізичної травми – усе, що підриває почуття власної значущості. Однак сумні міркування можуть бути й адаптивними – прозріння, що відбулося під час депресивної бездіяльності може пізніше розкрити кращі стратегії для взаємодії із зовнішнім оточенням. Разом з тим, люди схильні до депресії, реагують на погані дії, зосереджуючись на собі і обвинувачуючи себе і оточення. Але їх самоповага швидко зростає коли вони відчують підтримку і падає коли з'являється загроза.

На думку Г. Ложкіна зі співавторами, депресія одночасно є і причиною і наслідком негативного пізнання, що розроблено авторами Ложкіним та співавторами, як порочне коло депресії. Наслідки, що проявляються в поведінці: негативні переживання, зосередженість на собі з самозвинувачуванням, депресивний настрій, наслідки, що виявляються в поведінці й пізнанні (коло закривається) [9].

Низка зарубіжних вчених у своїх роботах представила повну картину негативних психічних станів з урахуванням біогенних, соціо-культурних і когнітивних чинників, які впливають на особистість. Так вчений А. Крайнес досить детально розробив біогенетичну теорію. Етіологія негативних психічних станів і зокрема депресії, розглядається ним головним чином з точки зору спадковості й ендокринних факторів, що підтверджується тим, що у 70-96% випадків існує ймовірність щодо нервово-психічних розладів у однойцевих близнюків, навіть

якщо вони не бачать один одного [18; 20; 21; 22].

Інший вчений Сільверман, з'ясував вплив соціо-культурних факторів на поширення депресії, а саме: особливості виховання, етнічність, що тісно переплітається зі спадковістю і конституційними факторами [22].

Автором когнітивної теорії негативних психічних станів і депресії Т. Беком [16] встановлено, що першопричиною НПС і депресії є не емоції, а когнітивна організація – схема, яка диктує депресивне сприйняття і депресивну концептуалізацію об'єкта чи ідеї. Окрім того, вчений виокремив чотири основні групи характеристик депресивного стану, а саме: емоційні (горе, сум, пригнічений настрій); когнітивні (відмова самому собі від найбільш важливих потреб особистості); мотиваційні (пасивність, залежність, уникнення, параліч волі); фізіологічні (втрата апетиту, розлади сну).

Отже, негативні психічні стани і зокрема їх негативні прояви суттєво впливають на здоров'я особистості. Негативні психічні стани і депресія розглядаються, як стан безпорадності, постійної тривоги, очікування болю і страху, як втрата окремих навичок адаптаційної поведінки, заміщення їх реакціями уникнення. Депресія, як негативний психічний стан в основному виникає внаслідок втрати, при чому не лише фізичної а й втрати самоповаги, впевненості у собі, почуття власної гідності. Це дає підстави розглядати негативні психічні стани, як складний паттерн базових негативних психічних станів, що включає перед усім емоцію горя, а також різні комбінації гніву, відрази і презирства, ворожі почуття по відношенню до самого себе і до інших людей, емоції страху, провини і сорому. Окрім того, враховується роль інших афективних факторів, таких як: зниження сексуального інтересу, підвищена втома, погіршення психологічного і фізичного суб'єктивного самопочуття.

Висновки. Наукова новизна дослідження полягає у тому, що на підставі

аналізу фахової літератури, особистих досліджень та досвіду підприємницької діяльності ми дали визначення негативних психічних станів підприємців в особливих умовах. Ми розглядаємо їх як цілісну, рухливу, мінливу і, водночас, відносно стійку реакцію психіки особистості з перевагою на певні її структурні компоненти - пізнавальну, емоційно-вольову, інтелектуальну, соціальну чи професійну сфери, що характеризує їх психічну діяльність за певний проміжок часу у відповідності до зовнішніх чи внутрішніх викликів (подразників) та негативно впливають на професійну діяльність і здоров'я фахівців.

Отже, негативні психічні стани впливають на рівень психічного, фізичного здоров'я, психосоціальний комфорт, і це знижує ефективність підприємницької діяльності, що має суттєве соціально-економічне значення і належить до найважливіших проблем сучасності.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що систематизовано наукові погляди вітчизняних і зарубіжних вчених щодо класифікації негативних психічних станів. Зарубіжні вчені причиною розвитку нервово-психічних станів вважають біогенні, соціокультурні і когнітивні чинники та виокремлюють чотири їх основні групи: емоційні, когнітивні, мотиваційні, фізіологічні.

Література:

1. Болтівець, С.І. (2022). Психогігієнічна сфера зміцнення психічного здоров'я різних груп населення. Підвищення фізичної працездатності різних груп населення в процесі занять фізичною культурою і спортом. Ірпінь.
2. Вовканич, М.Д. (2002). Психологічні особливості здорових осіб та юнаків із межовими нервово-психічними розладами (Кандидатська дисертація). Київський університет імені Т. Шевченка.
3. Галецька, І., Сосновський Т. (2006). Психологія здоров'я: теорія і практика. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка.
4. Дорошенко М.М. (2000). Індивідуально-психологічні особливості військовослужбовців із граничними нервово-психічними розладами. (Кандидатська дисертація).
5. Карамушка, Л., Креденцер, О., Терещенко, К., Лагодзінська, В. Івкін, В., Ковальчук, О.С. (2022) Особливості психічного здоров'я персоналу

В основу класифікації негативних психічних станів вітчизняні вчені виокремлюють такі критерії, як: вираженість певних симптомів; ступінь адаптації; тривалість; ступінь реагування; перевага реагування окремих структурних компонентів особистості (психологічного, соціального, темпераментального, мотиваційного, характерологічного, емоційно-вольового, інтелектуального); тривалість стану; інтенсивність; модальність; суб'єктивна значущість; усвідомленість і можливість регуляції; причинність. Таке різноманіття наукових поглядів щодо негативних психічних станів визначає їх значущість у практичній діяльності з можливістю їх виокремити, використати широкий діагностичний діапазон з метою визначення особливостей проявів у залежності від умов і особливостей діяльності фахівців та розробити сучасні психологічні технології їх подолання.

Перспективи подальших досліджень полягають у тому, що на підставі наукових підходів вивчення психічних станів у науковій літературі буде обґрунтовано психодіагностичний інструментарій їх негативних проявів та розроблено психологічну програму профілактики і подолання негативних психічних станів у підприємців.

- освітніх та наукових організацій в умовах війни. *Організаційна психологія. Економічна психологія.* 1 (25), 62-74. DOI:<https://doi.org/10.31108/2.2022.1.25.7>
6. Кокун, О.М., Мороз, В.М., Пішко, І.О., Лозінська, Н.С. (2022) Теорія і практика управління страхом в умовах бойових дій. Київ-Одеса: Фенікс.
7. Корольчук, М. С. (2010). Психофізіологія діяльності. Київ: Ельга; Ніка- Центр.
8. Корольчук, М.С., Науменко, Н.П. (2023). Аналіз чинників негативних психічних станів особистості до і під час війни (за результатами анкетування). Вісник Національного університету оборони України. Збірник наукових праць. Вип. 3 (73). 83-91.
9. Коцан, І. Я., Ложкін, Г. В., Мушкевич, М. І. (2017). Психологія здоров'я людини. Луцьк: РВВ - Вежа.
10. Крайнюк, В. М. (2007). Психологія стресостійкості особистості. – Київ : Ніка-Центр.

11. Максименко, С. Д. (2005). Переживання як психологічний механізм саморозвитку особистості. Педагогічний процес: теорія і практика: Збірник наукових праць. Вип. 3. 343-361.
12. Миронець, С. М. (2020) Психологія діяльності міжнародних гуманітарних місій: теоретичні та прикладні аспекти. Київ: Київський національний торговельно-економічний університет.
13. Миронець, С.М. Тімченко, О.В. (2008). Негативні психічні стани рятувальників в умовах надзвичайної ситуації. Київ: ТОВ «Видавництво «Консультант».
14. Осьодло, В. І. (2019) Стрес-асоційовані розлади здоров'я в умовах збройного конфлікту. Дніпро: Акцент.
15. Психологічне забезпечення професіогенезу фахівців торгівлі і сфери послуг : колективна монографія / [М. С. Корольчук, В. М. Корольчук, О. В. Полунін, С.М. Миронець та ін.]; за заг. ред. М.С. Корольчука (2020). Київ: Київський національний торговельно-економічний університет.
16. Beck A.T. (1967). Depression. New York: Harper & Row.
17. Boltivets, S; Korolchuk, M; Korolchuk, V; Myronets, S; Pozdnychev, Y (2021) Comparative characteristics of stress-resistant and non-stress-resistant individual profiles DOI: 10.20511/pyr2021.v9nSPE2.1102.
18. Bradburn, N.M. (1969). The Structure of Psychological Well-Being. Chicago: Aldine.
19. Korolchuk, M. S., Korolchuk, V. M. (2019). Theoretical and methodological basis of empirical research of individual stress resistance. Chapter 7 / The innovative potential of psychology in the development of the modern man : collective monograph / S.I. Babatina, O.M. Kikinezhd, N. P. Tavrovetska. Lviv-Torun : Liha-Pres, pp. 131- 139. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-133-9/131-139>
20. Kraines, A.H. (1957). Mental Depression and their Treatment. New York: Macmillan.
21. Meadows, C.M. (1968). Joy in psychological and theological perspective: a constructive approach. Unpublished doctoral dissertation, Princeton theological seminary, Princeton, NJ.
22. Murthy, R., Lakshminarayana, R. (2006). Mental health consequences of war: a brief review of research findings. *World Psychiatry*, 5(1). 25-30.
23. Synhaivska, I. V., Tkach, V. V., Tkach, R. M. (2016). Metody yunhianskoho analizu v rozv'iazanni vnutrishnoho konfliktu osobystosti (na prykladi roboty z poshukom sensu zhyttia). *Pravnychiy visnyk Universytetu «KROK»*. K.: Vyshchyi navchalnyi zaklad «Universytet ekonomiky ta prava «KROK»». 24. 229–234.
24. Soroka, O., Kravchenko, O., Mishchenko, M., Levenets, A., Korolchuk, V., Myronet, S., Tsymbal, S., Vakhotska, I. and Hotsuliak, N. (2022). Development of specialists' stress tolerance in the process of their professional activity / *Human factors, business management and society*, Vol. 56, 196–204. <https://doi.org/10.54941/ahfe1002269>
25. Ovdiyenko, I., Chausova, I. (2022). Impact of the COVID-19 pandemic on academic, social, emotional, and behavioral changes in university students. *International journal of health sciences*, 6(2), 832–845. <https://doi.org/10.53730/ijhs.v6n2.8392>